

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies

ISSN 2519–268X print

ISSN 2518–1327 online

doi: 10.32718/nvlvet9120

<http://nvlvet.com.ua/>

UDC 342.7

Legal provision of gender equality while obtaining higher education in Ukraine

Y.A. Koverko, K.V. Mashtalir

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Ukraine

Article info

Received 07.09.2018

Received in revised form

05.10.2018

Accepted 08.10.2018

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine.
Tel.: +38-032-239-26-58
E-mail: lnuvmb_pravo@ukr.net

Koverko, Y.A., & Mashtalir, K.V. (2018). Legal provision of gender equality while obtaining higher education in Ukraine. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies, 20(91), 97–101. doi: 10.32718/nvlvet9120

The article is devoted to the research of the legal provision of gender equality at the stage of obtaining higher education in Ukraine. Constitutional principles of gender equality in Ukraine are analysed in the article, normatively legal adjusting of gender equality at the receipt of higher education are investigated. So by Law of Ukraine “On higher education” a right to higher education is guaranteed regardless of age, citizenship, residences, floor, and others like that. The Law of Ukraine “On providing of equal rights and possibilities of women and men” is provide the levels of right and possibility of women and men in the receipt of education, in particular at a receipt in educational establishments, estimation of knowledges, grant of underbacks, loans, students. In the article certain part of women in the general amount of students of establishments of higher education of Ukraine and its regions, the index of gender parity is analysed among students after the levels of education, investigational gender aspects at the choice of specialties, in particular and among the enrollers of Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. It is set that in 2017–18 part of women made the educational rocised students of establishments of higher education of Ukraine 51%, and the index of gender parity at the first level of of higher education was evened 1.081, at the second level of higher education – 1.243, at the third level of higher education – 1.099. In relation to specialties, found out clear limit between “womanish” (health protection, education, social, humanitarian and natural sciences, sphere of service) and “masculine” specialties (soldierly sciences, safety, transport, engineering, building and architecture). Analogical tendencies are watched among the entrants of Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. It is set that with out regard to the presence of right subsoil, without regard to equality before a law and in access to higher education, without regard to high part of women which study in higher educational establishments, in industry of higher education still there is gender inequality, forming of settings will help to overcome which on gender professional world view for opening of potential and development of professional motivation of all without an exception students and listeners, that will be instrumental in upgrading their preparation and claimed at the market of labour, leadthrough of campaigns, for informing and motivation of girls and women in relation to the choice of an unstereotype career of STEM, providing subjects of the educational process with complete and exhaustive information on the possibility of professional identification according to personal abilities and interests, without limiting their consciousness within the framework of “female / male” professions.

Key words: gender, gender equality, gender stereotypes, higher education, gender policy.

Правове забезпечення гендерної рівності при здобутті вищої освіти в Україні

Ю.А. Коверко, Х.В. Машталір

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна

У статті проаналізовано конституційні засади гендерної рівності в Україні, досліджено нормативно-правове регулювання гендерної рівності при здобутті вищої освіти. Визначено частку жінок у загальній кількості студентів вищих навчальних закладів України та її регіонів, проаналізовано індекс гендерного паритету серед студентів за рівнями освіти, досліджено гендерні аспекти

ти при виборі спеціальностей, зокрема й серед вступників Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Виявлено проблеми, які виникають внаслідок гендерної асиметрії у вищій освіті.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, гендерні стереотипи, вища освіта, гендерна політика.

Вступ

Інтеграція України до європейського співтовариства потребує істотної перебудови усіх соціальних інституцій та процесів на нових, демократичних принципах, вільних від будь-якої форми дискримінації, зокрема й за ознакою гендеру. Такої перебудови потребує і система вищої освіти.

Питання гендерної рівності в системі вищої освіти є актуальним як в Україні, так і загалом у світі, про що свідчить значна кількість наукових праць у цій галузі. Зокрема ці питання висвітлювали у своїх роботах зарубіжні вчені Дж. Хьюго, Е. Гейс, П. Мак Ларен, П. Гутро, А. Грейс, Е. Тіздел. Що стосується вітчизняних вчених з цієї проблематики, то варто уваги теоретичні та методологічні праці таких дослідників, як О. Ганьківська, І. Когут, О. Луценко, О. Ярош, Т. Марценюк, Т. Дороніна, С. Оксамитна, А. Сальникова, Л. Смоляр. Та окремі питання гендерної рівності в системі вищої освіти, в тому числі її правове забезпечення, потребують детальнішого дослідження.

Метою статті є дослідження правового забезпечення гендерної рівності при здобутті вищої освіти в Україні. Для досягнення мети поставлено такі завдання: проаналізувати нормативно-правове забезпечення гендерної рівності при здобутті вищої освіти та окреслити проблеми, які виникають внаслідок гендерної асиметрії у вищій освіті.

Результати та їх обговорення

Гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі (Melnyk, 2004). Термін “гендер” трактується як поняття, що “об’єднує й характеризує соціально-сформовані психологічні риси, ознаки, властивості суспільної поведінки суб’єкта, детерміновані його статтю”. Звідси гендерною нерівністю можна вважати порушення прав щодо рівного доступу до соціально-економічних благ залежно від статі (Kremen, 2008).

Питання гендерної рівності є важливим чинником у розвитку сучасного демократичного суспільства. Важливе значення в забезпеченні гендерної рівності відводиться правовому забезпеченню.

Формування нормативно-правової бази в Україні у сфері гендерної рівності розпочалося в 1980 р. з ратифікації Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. У вересні 2000 р. на Саміті ООН Україна підписала Декларацію тисячоліття, взявши на себе зобов’язання сприяти рівності чолові-

ків і жінок та розширення прав і можливостей жінок як ефективних засобів боротьби з бідністю, голодом і хворобами і стимулювання розвитку, що носить стійкий характер (*Deklaratsiia tysiacholittia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii OON*).

Питання рівноправності жінок і чоловіків у всіх сферах життя визначені Конституцією України. Відповідно до статті 24 Основного Закону не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров’я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям (*Konstytutsiia Ukrainy, 2005*).

У 2005 р. прийнято Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, метою якого стало досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією та іншими законами України.

Питання гендерної рівності та недискримінації стали також предметом Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Співробітництво Сторін Угоди передбачає забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків і жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень (*Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom*).

Що стосується вищої освіти, то відповідно до статті 4 Закону України “Про вищу освіту” право на вищу освіту гарантується незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров’я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин (*Pro vyshchu osvitu, 2014*).

Згідно зі статтею 21 Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” держава забезпечує рівні права та можливості жінок і

чоловіків у здобутті освіти. Своєю чергою, навчальні заклади повинні забезпечити:

1) рівні умови для жінок і чоловіків під час вступу до навчальних закладів, оцінки знань, надання грантів, позик студентам;

2) підготовку та видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка та спрямованих на формування ненасильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, поваги до людської гідності та статевої недоторканості;

3) виховання культури гендерної рівності, ненасильницької поведінки, взаємоповаги та рівного розподілу професійних і сімейних обов'язків між жінками та чоловіками (*Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i choloivikiv*, 2005).

У 2017–18 навчальному році в закладах вищої освіти України право на вищу освіту реалізовувало 815 585 студентів, з яких 51% – жінки (*Vyshcha osvita v Ukraini u 2017 rotsi*). Частка жінок в загальній кількості студентів у розрізі регіонів України показана на рис. 1.

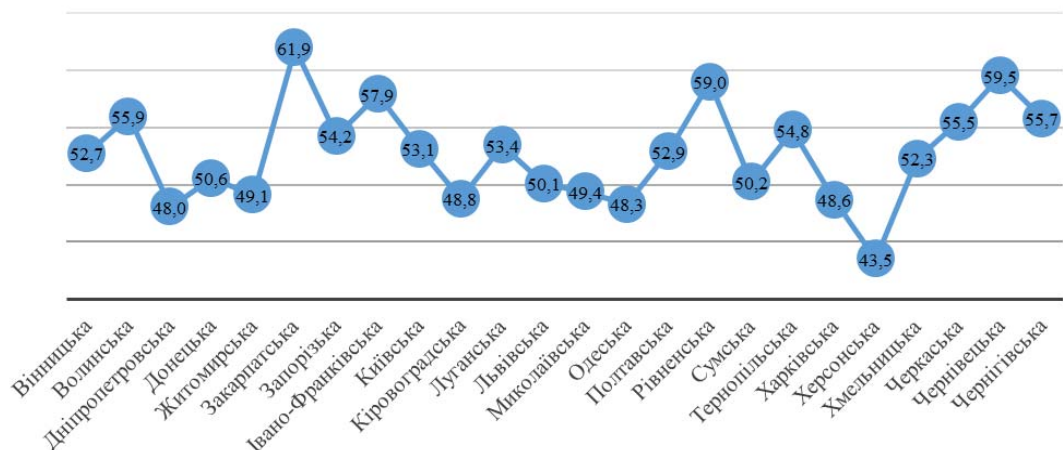

Рис. 1. Частка жінок у загальній кількості студентів закладів вищої освіти України за регіонами, 2017/18 навчальний рік, % (*Vyshcha osvita v Ukraini u 2017 rotsi*)

Індекс гендерного паритету серед студентів вищих навчальних закладів України у 2017–2018 навчальному році на бакалавраті становив 1,081, в магістратурі

– 1,243, в докторатурі – 1,099. Хоча за останні 5 років цей показник дещо зменшився на всіх рівнях освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Індекси гендерного паритету серед студентів вищих навчальних закладів України*

Рівні освіти	Навчальний рік					2017/18 до 2013/14, +/-
	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	
Бакалаврат	1,121	1,093	1,083	1,074	1,081	-0,04
Магістратура	1,366	1,290	1,296	1,278	1,243	-0,12
Докторатура	1,481	1,510	1,469	1,145	1,099	-0,38

*Джерело: (*Vyshcha osvita v Ukraini u 2017 rotsi*)

Наведені вище показники засвідчують реалізацію жінками конституційного права на здобуття освіти і професійну підготовку. Однак гендерні стереотипи проявляються у спеціальностях, які здобувають майбутні фахівці. Так, в Україні донині зберігається чітка межа між “жіночими” та “чоловічими” спеціальностями (рис. 2).

Зокрема “чоловічими” спеціальностями вважаються військові науки, безпека, транспорт, інженерія, будівництво та архітектура, а “жіночими” – охорона здоров'я, освіта, соціальні, гуманітарні та природничі науки, сфера обслуговування тощо.

Результати вступної кампанії 2018 р. у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького підтвердили загальнопоширені на сьогодні тенденції у виборі спеціальностей абітурієнтами. Зокрема серед цього

них вступників університету, які обрали спеціальність “Право”, частка жінок становить 55,2%, спеціальність “Екологія” – 51,9%, спеціальність “Фармація, промислова фармація” – 83,3%, спеціальність “Менеджмент” – 73,3%, спеціальність “Ветеринарна медицина” – 68,3%.

Отож, незважаючи на наявність правого підґрунтя, попри рівність перед законом та в доступі до вищої освіти, попри високу частку жінок, які навчаються у вищих навчальних закладах, в галузі вищої освіти все ще існує гендерна нерівність.

На подолання такої ситуації в Україні розроблено Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти “Освіта: гендерний вимір – 2021”, метою якої є забезпечення комплексного впровадження принципів гендерної рівності у сфері освіти та визначення шляхів гендерного підходу в зазначеній сфері відповідно

до світових демократичних засад. Цілями Стратегії є комплексне впровадження принципів гендерної рівності та недискримінації до освітніх регуляторно-нормативних документів, удосконалення організації та змісту навчально-виховного процесу на засадах гендерної рівності та недискримінації, формування професійної спільноти фахівців із питань гендерної рівності та недискримінації (*Stratehiia uprovadzhennia hendernoï rïvnosti*).

Реалізація стратегічних цілей забезпечуватиметься виконанням ряду завдань, особливе місце серед яких відводиться системній відмові від принципу “прихованої статевої профорієнтації”. Для цього у закладах вищої та післядипломної освіти здійснюватиметься:

1) формування установок на гендерночутливий професійний світогляд для розкриття потенціалу та

розвитку професійної мотивації всіх без винятку студентів та студенток, слухачів та слухачок, що сприятиме підвищенню якості їх підготовки та затребуваності на ринку праці;

2) проведення кампаній для інформування та мотивації дівчат і жінок щодо вибору нестереотипної кар’єри STEM (наука, технології, інженерії, математика);

3) надання суб’єктам навчально-виховного процесу повної та вичерпної інформації щодо можливості професійного визначення відповідно до особистісних здібностей та інтересів, без обмеження їхньої свідомості рамками “жіночих / чоловічих” професій (*Stratehiia uprovadzhennia hendernoï rïvnosti*).

Рис. 2. Розподіл студентів закладів вищої освіти України за галузями знань та гендерною ознакою, початок 2017/18 навчального року, % (*Vyshcha osvita v Ukraini u 2017 rotsi*)

Негативним є те, що структурні нерівності та гендерні стереотипи в освіті пізніше проявляються і на ринку праці через сильну чоловічу присутність в окремих професіях і сферах економічної діяльності (наука і техніка, важка промисловість, будівництво, армія), а також обіймання високих посад з точки зору заробітної платні та ієрархії чоловіками в тих сферах, де домінують жінки (*Stratehiia hendernoï rïvnosti Rady Yevropy na 2018-2023 rr*). Саме тому Стратегією гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 рр. передбачена необхідність у забезпеченні рівних можливостей, рівної оплати праці з однаковою цінністю, скасування дискримінаційного законодавства чи економічних перешкод для роботи жінок, оплачувану відпустку у зв’язку з доглядом за дитиною для жінок і чоловіків, доступ до якісних та доступних дитячих садків та інших соціальних служб, а також зміни в переважно чоловічій робочій культурі, ставленнях і методах роботи, які зазнають впливу гендерних стереотипів.

З метою удосконалення механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства та впровадження європейських стандартів рівності розроблено та затверджено Державну соціальну програму забезпечення рівних

прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, виконання якої дасть змогу:

1) розширити доступ жінок і чоловіків до товарів і послуг із дотриманням принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом урахування у нормативно-правових актах гендерного компонента та особливих потреб різних категорій жінок і чоловіків (за такими основними ознаками, як вік, місце проживання, інвалідність, соціально-економічний статус);

2) збільшити частку жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних і місцевих рад (міст обласного значення);

3) зменшити розрив в оплаті праці жінок і чоловіків;

4) створити комплексну систему реагування на випадки дискримінації за ознакою статі, дискримінації більше ніж за однією ознакою і запобігти такій дискримінації;

5) внести на постійній основі до програм курсів підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування та

працівників державних установ питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

б) створити ефективну систему співпраці органів державної влади, міжнародних організацій і громадських об'єднань, діяльність яких спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільстві тощо (Pro zatverdzhennia Derzhavnoi sotsialnoi prohramy zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv na period do 2021 roku).

Висновки

Отож, сьогодні вже сформоване нормативно-правове забезпечення розв'язання проблеми гендерної дискримінації в українському суспільстві. Реалізація вищенаведених норм дасть змогу подолати структурні нерівності й гендерні стереотипи та допоможе відмовитися від принципу “прихованої статевої профорієнтації”.

References

- Vyshcha osvita v Ukraini u 2017 rotsi: statystychnyi zbirnyk (2018). K.: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (in Ukrainian).
- Deklaratsiia tysiacholittia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii OON. Deklaratsiia vid 08.09.2000. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_621 (in Ukrainian).
- Kremen, V.H. (2008). Entsiklopediia osvity. Akad. ped. nauk Ukrainy. K.: Yurinkom Inter (in Ukrainian).
- Konstytutsiia Ukrainy (2005). Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy” № 2222-IV vid 8.12.2004 r.: pryiniata na piatii sesii Verkhov. Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r. Kyiv: Veles (in Ukrainian).
- Melnyk, T.M. (2004). Gender yak nauka ta navchalna dystsyplina. Osnovy teorii genderu: Navchalnyi posibnyk. K.: “K.I.S.”, 10–29 (in Ukrainian).
- Pro vyshchu osvitu (2014). Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukrainian).
- Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv (2005). Zakon Ukrainy vid 08.09.2005 r. № 2866-IV. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (in Ukrainian).
- Pro zatverdzhennia Derzhavnoi sotsialnoi prohramy zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv na period do 2021 roku (2018). Postanova KМУ vid 11 kvitnia 2018 r. № 273. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/273-2018-p> (in Ukrainian).
- Stratehiia hendernoi rivnosti Rady Yevropy na 2018–2023 rr. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu : <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023.../16808b35a4> (in Ukrainian).
- Stratehiia uprovadzhennia hendernoi rivnosti ta nedyskryminatsii u sferi osvity “Osvita: hendernyi vymir – 2021” (in Ukrainian).
- Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (in Ukrainian).